

ลักษณะที่ 2

ความหมายและหลักเกณฑ์ในความรับผิดเพื่อละเมิด

บทที่ 1

ขอความเบี่ยงตน



ความรับผิดเพื่อละเมิดตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ของไทยฉบับปัจจุบัน บัญญัติให้ต้องรับผิดเพื่อละเมิดไว้หลายกรณี ถ้าจะแยกออกเป็นประเภทตามที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดแล้ว เราจะแยกความรับผิดออกได้ดังนี้

1. ความรับผิดเพื่อการกระทำของตนเอง
2. ความรับผิดเพื่อการกระทำของบุคคลอื่น
3. ความรับผิดเพื่อความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นเพราะสัตว์
4. ความรับผิดเพื่อความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นเพราะโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่น หรือต้นไม้ หรือกอไผ่
5. ความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดเพราะของตกหล่นจากโรงเรือน หรือเพราะทิ้งขว้างของไปตกในที่อันมิควร
6. ความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดจากยานพาหนะอันเคลื่อนด้วยกำลัง เครื่องจักรกล และทรัพย์สินเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นด้วย

ความรับผิดเพื่อการกระทำของตนเองมีบัญญัติไว้ในมาตรา 420, 421, 422, 423, 429 และ 432 ซึ่งจะไต่กลางโดยละเอียดในวิทยานิพนธ์นี้ต่อไป

ความรับผิดเพื่อการกระทำของบุคคลอื่น มีบัญญัติไว้ในมาตรา 425 เรื่อง นายจ้างรับผิดร่วมกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิดที่ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้าง มาตรา 427 เรื่อง กู้การกักแทน ซึ่งอนุโลมใช้เช่นเดียวกับเรื่องนายจ้างลูกจ้าง มาตรา 428 เรื่องผู้ว่าจ้างท่าของต้องรับผิดในความเสียหายซึ่งตนเป็นผู้ผิดในการงานที่ได้สั่งให้ผู้รับจ้างกระทำ หรือคำสั่งที่ให้ไว้

หรือในการเลือกหาผู้รับจ้าง มาตรา 429 เรื่องบิตามารคาหรือผู้อนุบาลของผู้ไร้ความสามารถ เพราะเหตุเป็นผู้เยาว์หรือวิกลจริตต้องรับผิดชอบกับผู้ไร้ความสามารถในผลแห่งละเมิด ที่ผู้เยาว์ หรือผู้วิกลจริตกระทำด้วย มาตรา 430 ครูบาอาจารย์ นายจ้าง หรือผู้รับดูแลผู้ไร้ความสามารถ ต้องรับผิดชอบกับผู้ไร้ความสามารถในการละเมิดซึ่งทำลงในระหว่างอยู่ในความดูแลของตน โดยคนมิได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควร มาตรา 432 บุคคลหลายคนรวมกันทำละเมิดต้องรับผิดชอบร่วมกัน

ความรับผิดเพื่อความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นเพราะสัตว์ มีบัญญัติไว้ในมาตรา 433 ให้เจ้าของสัตว์หรือผู้รับเลี้ยงรักษาไว้แทนเจ้าของ ใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากสัตว์นั้น หากไม่สามารถพิสูจน์ว่าคนไม่ต้องรับผิดชอบตามข้อแก้ตัวที่กฎหมายกำหนด

ความรับผิดเพื่อความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นเพราะโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นหรือต้นไม้ หรือกอไผ่ มีบัญญัติไว้ในมาตรา 434 และ 435 ให้ผู้ครอบครองหรือเจ้าของใช้ค่าสินไหมทดแทนในความเสียหายซึ่งเกิดเพราะโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นก่อสร้างไว้ชำรุดบกพร่องหรือบ่ารุงไม่เพียงพอ หรือในความบกพร่องในการปลูก หรือคำจุนต้นไม้หรือกอไผ่แล้วแก่กรณี และให้ผู้ที่ประสพความเสียหายเพราะโรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างอย่างอื่นเรียกให้ผู้นั้นจัดการตามที่จำเป็น เพื่อบำบัดภัยอันตรายนั้นเสียได้

ความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดเพราะของตกหล่น จากโรงเรือนหรือเพราะทิ้งขว้างของไปตกในที่อันมิควร มีบัญญัติไว้ในมาตรา 436 ให้ผู้อยู่ในโรงเรือนรับผิดชอบในความเสียหายนั้น

ความรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดจากยานพาหนะ อันเดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล และทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายได้โดยสภาพ หรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้ หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้น มีบัญญัติไว้ในมาตรา 437 ให้ผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลรับผิดชอบในความเสียหายหากมิได้เกิดเพราะเหตุสุดวิสัย หรือเพราะความผิดของผู้เสียหายเอง

เมื่อเราได้แยกประเภทของความรับผิดเพื่อละเมิดออกเป็นหลายประเภทดังกล่าวมาแล้ว เราจึงเห็นได้ว่าความรับผิดเพื่อละเมิดนั้น มีเหตุให้รับผิดชอบอยู่มากมายหลายกรณี แต่ตามที่จะกล่าวต่อไป จะได้กล่าวถึง เฉพาะความรับผิดเพื่อละเมิด ซึ่งเกิดจากการกระทำของตนเอง โดยเฉพาะซึ่งเป็นหัวข้อเรื่องของวิทยานิพนธ์นี้ในลักษณะที่ 3 ต่อไป

บทที่ 2

คำจำกัดความ

เกี่ยวกับคำจำกัดความของคำว่าละเมิดนี้ ถ้าจะกล่าวให้ไต่ถูกทองที่สุดคงไม่มีอะไรที่จะตีไปความบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งบัญญัติว่า "ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด.... ฯลฯ"

จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ถ้าเราจะนำมาใช้เป็นคำจำกัดความของละเมิดโดยเรียบเรียงถ้อยคำเสียใหม่ไว้ว่า ละเมิด คือ การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อโดยผิดกฎหมายให้ผู้อื่นเสียหาย

ก่อนที่จะประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้รวบรวมกฎหมายลักษณะละเมิดเข้าไว้เป็นหมวดหมู่เช่นทุกวันนี้ เดิมคำว่าละเมิดได้เคยปรากฏอยู่แล้ว ดังจะเห็นได้จากกฎหมายลักษณะวิวาท มาตรา 6 ซึ่งบัญญัติว่า "ผู้ใดวิวาทที่คำกัน และผู้ใดอยู่ใกล้รู้เห็นมิได้ห้ามปรามถ้าตีกันถึงมรณาไฟไซ้ ให้ใหม่ผู้มีได้ห้ามปรามนั้นเป็นข้อเลมิดพระราชอาณา... ฯลฯ" ในมาตรา 22 กฎหมายลักษณะฉ้อโกงก็บัญญัติว่า "เมื่อท่านหนีมาอยู่ควยบิคารมาการค้าพื้นอง ๆ เอาหญิงนั้นไว้แต่เดือนหนึ่ง ถ้าแลเอาไว้พันเดือนหนึ่งไซ้ ท่านว่ามีชอบ ให้ส่งหญิงนั้นแก่จาวเมีย ถ้าแลชายฉ้อโกงมา ทาพรางไว้ก็คุ้มซ่อนเสียก็ตี เสือกใส่ไปเสีย คุ้มประการใด ๆ ก็ตี ให้ใหม่ผู้นั้นเป็นข้อเลมิด.... ฯลฯ" และในกฎหมายลักษณะตระลาการ มาตรา 78 ก็บัญญัติว่า "ผู้พิจารณาตระลาการกรมใดพิจารณาอรรถคดีซึ่งคดีมิชอบในแผ่นดินก็ตี เนื้อความนกรบาลก็ตี เปี้ยคบังพระราชทรัพย์ก็ตี แลเขียนให้ตายให้เสีย เนื้อความซึ่งการพิจารณาสืบไปนั้น ท่านว่าผู้พิจารณาตระลาการ เลมิด"

ตามกฎหมายเก่านี้คำว่าเลมิดเป็นฐานความผิดอย่างหนึ่งซึ่งมีโทษปรับตามกฎหมายลักษณะกรมศักดิ์ ซึ่งว่างคาปรับไว้มากน้อยไม่เท่ากัน ตามแต่ว่าผู้ถูกกระทำจะมีศักดิ์นามากหรือน้อย ความหมายของคำว่าละเมิดตามกฎหมายเก่าจึงไม่เหมือนกับในปัจจุบัน ในสมัยก่อนคำว่าประทุษร้ายส่วนแพ่งหรือผิดสิทธิควรจะตรงกับความหมายของคำว่าละเมิดในปัจจุบันนี้ (1)

(1) มรว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าควย จัดการงานนอกสั่ง ลามิศวรได้ ละเมิดและนิรโทษกรรม (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2501) หน้า 765

ตามคำร่าของนักนิติศาสตร์หลายท่าน แทบทุกท่านมิได้ให้คำจำกัดความว่า ละเมิดคืออะไรไว้โดยตรง แต่มักอธิบายไปเลยว่าหลักเกณฑ์ที่จะต้องรับผิดชอบทางละเมิดมีอย่างไร ทงมีศาสตราจารย์ ดร. เสริม วินิจฉัยกุลกล่าวไว้ในคำอธิบายว่าคายนิติกรรมและหน้าที่ว่า "ได้แก่การที่บุคคลหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอีกคนหนึ่งโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อ โดยมีใจว่าเขาทำผิดสัญญาประการใด" (2) ซึ่งคำอธิบายเช่นนี้ก็เป็นที่น่าองเดียวกับหลักเกณฑ์ในมาตรา 420 ดังกล่าวมาแล้ว

ในกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสแยกละเมิดออกเป็น 2 ชนิด คือละเมิดโดยจงใจ เรียกว่า *Delits* ละเมิดโดยประมาทเลินเล่อ เรียกว่า

ในคำบทประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของเราที่ใช้ในต้นร่าง เป็นภาษาอังกฤษ เราใช้คำว่า "Wrongful Acts" แล้วจึงมาแปลเป็นภาษาไทยว่า "ละเมิด" ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมชได้อธิบายเกี่ยวกับคำว่า Tort และ Wrong ไว้ในหนังสือกฎหมายอังกฤษ ว่าคายนิติกรรมและละเมิดว่า "ละเมิด (Tort) คือการกระทำหรือละเว้นอันผิดต่อหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งไม่ได้เกิดจากสัญญาหรือจากความรับผิดชอบตาม Equity โดยเฉพาะ และการกระทำหรือละเว้นนั้นลวงละเมิดสิทธิของผู้ใดคนหนึ่ง โดยปราศจากข้อยกเว้น เป็นเหตุให้เขาได้รับความเสียหายซึ่งกฎหมายยอมให้ฟ้องร้องกันได้ในทางแพ่ง" (3)

คำว่าละเมิด (Tort) มีความหมายเฉพาะถึงความผิดในทางแพ่ง แต่คำว่าละเมิดในความหมายอย่างกว้างตรงกับคำว่า Wrong มีความหมายได้ 3 ประการคือ

- (1) เป็นการละเมิดที่เรียกว่า Tort (ประทุษร้ายส่วนแพ่ง)
- (2) เป็นการผิดสัญญา
- (3) เป็นการผิดหน้าที่ตามลักษณะกฎหมายอิควิที้ (Equity) เช่นผิดหน้าที่ของทรัสต์
- (4) (Trustee)

(2) นายเสริม วินิจฉัยกุล, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าคายนิติกรรมและหน้าที่, (พระนคร: ม.ช.ก., 2483), หน้า 458

(3), (4) ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช, กฎหมายอังกฤษว่าคายนิติกรรมและละเมิด, (พระนคร: โรงพิมพ์สุวรรณศรี, 2479), หน้า 134, 135

จึงเป็นการนำคำว่า ละเมิดของไทยเราควรจะมีความหมายอย่างกว้างหรือแคบเพียงใด ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า ละเมิดของไทยน่าจะตรงกับความหมายอย่างแคบคือ Tort มากกว่า เพราะละเมิดกับผิดสัญญาของเราแยกจากกันได้ (5) แต่ตนภาษาอังกฤษกลับใช้คำว่า Wrongful Acts จึงน่าจะสับสนอยู่ แต่อย่างไรก็ดีทบทวนบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ดังกล่าวไว้แล้วน่าจะเป็นคำจำกัดความใดดีกว่าที่จะนำไปเทียบกับในกฎหมายอังกฤษ

(5) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 47/2492 เจ้าของโรงไฟฟ้าตัดสายไฟของตนและงดจ่ายกระแสไฟฟ้าแก่ผู้ใช้ไฟฟ้านั้น หากเป็นเหตุให้ผู้ใช้อื่นใช้กระแสไฟฟ้าพ่วงได้ ก็ฟ้องได้แต่ในทางผิดสัญญา ไม่ใช่ในทางละเมิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 76/2496 ผู้ขายรถยนต์ไม่จัดการโอน ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าผู้ซื้อต้องเสียหาย คั้งนี้เป็นเรื่องผิดสัญญาไม่ใช่ละเมิด



ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย



หลักเกณฑ์ความรับผิดชอบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 เปรียบเทียบกับบางประเทศ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ของไทยบัญญัติว่า "ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิดจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทน"

ตามบทบัญญัติ มาตรา 420 นี้ เราแยกหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบเพื่อละเมิดตามมาตรานี้ไว้ดังนี้

1. กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อต่อบุคคลอื่น
 2. โดยผิดกฎหมาย
 3. ให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สินหรือสิทธิ
- บทกฎหมายต่างประเทศที่กรมร่างกฎหมายอ้างอิง คือ ประมวลกฎหมายแห่งญี่ปุ่น

มาตรา 709 ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 823

ประมวลกฎหมายแห่งญี่ปุ่น มาตรา 709 บัญญัติว่า "ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อละเมิดสิทธิของผู้อื่น จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดจากละเมิดนั้น"

ตามมาตรา 709 นี้เราแยกหลักเกณฑ์ได้ดังนี้

1. ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ
2. ละเมิดสิทธิของผู้อื่น
3. ทำให้เขาเสียหายจากการละเมิดนั้น

ประมวลกฎหมายแห่งญี่ปุ่นมาตรานี้คล้ายคลึงกับของไทยมากคงมีต่างกันเพียงที่ของไทยบัญญัติว่าทำโดยผิดกฎหมายและบรรยายชนิดของความเสียหายว่ามีอะไรบ้าง แล้วจึงสรุปด้วยคำว่าสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด แต่ของญี่ปุ่นไม่ใช้คำว่า โดยผิดกฎหมาย และไม่บรรยายชนิดของความเสียหายคงบัญญัติเฉพาะละเมิดสิทธิเท่านั้น

ประมวลกฎหมายแห่งเยอรมัน มาตรา 823 บัญญัติว่า "ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพ

กัฏ ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดกัฏ จำต้องใช้คำสั่งใหม่ทดแทนความเสียหายแก่ผู้นั้นในความเสียหายใด ๆ อันเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำนั้น ๆ

บุคคลซึ่งฝ่าฝืนบทบังคับแห่งกฎหมายใด อันมีที่ประสงค์เพื่อปกป้องบุคคลอื่น ๆ จะต้องรับผิดชอบเช่นเดียวกัน ภายในขอบเขตของกฎหมาย การฝ่าฝืนอาจเกิดขึ้นได้แม้ผู้กระทำผิดนั้นจะมีได้กระทำผิดเองแต่ผู้นั้นจะต้องชดใช้ความเสียหายก็ต่อเมื่อมีความผิดบางประการ อันจะถือให้เขาต้องรับผิดชอบได้

ตามมาตรา 823 วรรคแรกนี้ เราแยกหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบไว้ดังนี้

(1) จะต้องมี ความเสียหายประการใดประการหนึ่ง เกิดขึ้นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา

823 วรรคแรก

- (2) จำเลยจะต้องเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย
- (3) การเสียหายจะต้องเกิดขึ้นโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย
- (4) การเสียหายจะต้องเกิดจากความประมาทหรือจงใจ
- (5) ความเสียหายจะต้องเกิดเนื่องจากการกระทำผิดของจำเลย (1)

สำหรับในวรรค 2 นั้น ตอนต้นบัญญัติคล้ายกับมาตรา 422 ของไทย แต่ต่อมาได้วางหลักเกณฑ์ว่าแม้จะมีได้กระทำผิดเอง เมื่อมีกฎหมายถือให้รับผิดชอบ ก็ต้องรับผิดชอบ

ตามมาตรา 823 วรรค 1 นั้นบัญญัติเหมือนกับมาตรา 420 ของไทยโดยตลอด ส่วนในวรรค 2 ก็ทำนองเดียวกับมาตรา 422 ของไทยแต่ได้เพิ่มหลักเกณฑ์ให้รับผิดชอบแม้ได้กระทำผิดเองดังกล่าวแล้ว

สำหรับประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มีแม่บทเรื่องความรับผิดทางละเมิดและคล้ายละเมิดไว้ใน มาตรา 1382 และ 1383 ซึ่งมาตรา 1382 บัญญัติว่าการกระทำใด ๆ ของมนุษย์อันเป็นเหตุทำให้ความเสียหายให้แก่ผู้อื่นไซ้ ย่อมบังคับบุคคลซึ่งกระทำ ความเสียหายโดยความผิดของเขานั้นให้ทดแทนความเสียหาย

มาตรา 1383 บัญญัติว่า "บุคคลต่างต้องรับผิดชอบในความเสียหาย ซึ่งเกิดขึ้นมิใช่เพียง

(1)

ดูหนังสือ Foreign Office, Manual of German Law. Vol. I,

p. 101, 102

แต่การกระทำโดยจงใจของคนเท่านั้น แกรวมถึงโดยความประมาทเลินเล่อหรือโดยปราศจากความระมัดระวังของคนควย"

จากบทบัญญัติทั้ง 2 มาตราข้างต้นเราจึงได้สังเกตเห็นเรื่องความรับผิดชอบทางละเมิดตามกฎหมายฝรั่งเศสดังนี้

1. ต้องมีความเสียหาย
2. ต้องมีความผิด
3. ความเสียหายนั้นต้องเนื่องมาจากความผิดควย

มาตรา 1382 และ 1383 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสนี้ เมื่อรวมกันแล้วจะมีข้อความเท่ากับมาตรา 420 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย คงมีที่แตกต่างกันอย่างมากที่สุดคือเรื่องละเมิดของฝรั่งเศสแบ่งความรับผิดชอบทางละเมิดอันเกิดจากการกระทำโดยจงใจและโดยประมาทต่างหากจากกัน การกระทำโดยจงใจเป็นเรื่องละเมิด (Délits) ส่วนการกระทำโดยประมาทเลินเล่อเป็นเรื่องคล้ายละเมิด (Quasi - Délits)

ละเมิดตามกฎหมายอังกฤษนั้น มิได้มีบัญญัติไว้เป็นประมวลเหมือนประเทศที่ใดกล่าวมาแล้ว แต่มีลักษณะเฉพาะ เรื่อง แต่ละเรื่องมีเกณฑ์ความรับผิดชอบแตกต่างกันไป คล้ายกับองค์ประกอบหรือเกณฑ์ความผิดทางอาญา เช่น ละเมิดฐานประมาทเลินเล่อ ผู้รับผิดชอบจะต้องรับผิดชอบตามหลักเกณฑ์ดังนี้

1. จำเลยมีหน้าที่ต้องใช้ความระมัดระวังต่อโจทก์
2. จำเลยทำผิดหน้าที่โดยความประมาทเลินเล่อ
3. โจทก์ได้รับความเสียหายจากผลของความประมาทเลินเล่อของจำเลยโดยตรง

จากหลักเกณฑ์เรื่องความรับผิดชอบทางละเมิดของแต่ละประเทศดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้คล้ายคลึงกัน คือมีการกระทำให้เขาเสียหาย โดยมีขอบข่ายกฎหมาย ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็บัญญัติไว้คล้ายคลึงกับหลาย ๆ ประเทศดังกล่าวมาแล้วนี้

บทบัญญัติเกี่ยวกับความรับผิดเพื่อละเมิด

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ของไทย ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 709 ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 823 ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1382, 1383 และตามกฎหมายอังกฤษ ดังกล่าวมาแล้วเกี่ยวกับการกระทำที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดเพื่อละเมิด เราจับหลักเกณฑ์ได้ว่า ผู้กระทำจะต้องรับผิดในการกระทำเป็น 2 ประการ คือ

1. กระทำโดยจงใจ
2. กระทำโดยประมาทเลินเล่อ

ทั้งสองกรณีนี้ถ้าทำโดยละเมิดสิทธิหรือโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายแล้ว ผู้กระทำจะต้องรับผิดฐานละเมิด

ตามกฎหมายของแต่ละประเทศข้างต้น เมื่อเราได้พิจารณาบทบัญญัติข้อ ๆ มา เป็นอันเห็นว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425 ของไทย ซึ่งมีบัญญัติว่า "นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิดซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างนั้น"

ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 715 ซึ่งมีบัญญัติว่า "ผู้ใดจ้างบุคคลอื่นให้ทำกิจการงานอย่างใด จำต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายที่ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างต่อบุคคลภายนอก ฯลฯ"

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 831 บัญญัติว่า "บุคคลผู้ซึ่งจ้างผู้อื่นทำงานอย่างใด ๆ จะต้องรับผิดชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหายใด ๆ ซึ่งผู้รับจ้างได้ก่อให้เกิดขึ้นโดยมิชอบด้วยกฎหมายแก่บุคคลภายนอกในระหว่างการปฏิบัติงานที่จ้าง ฯลฯ"

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1384 บัญญัติว่า "บุคคลต้องรับผิดไม่เพียงแต่ความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเองเท่านั้น แต่ต้องรับผิดในความเสียหายซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลผู้ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของตน หรือซึ่งเกิดจากทรัพย์สินที่อยู่ในความดูแลและรักษาของตนด้วย ฯลฯ"

ในกฎหมายอังกฤษ เรื่องความรับผิดร่วม ความรับผิดของนายจ้างมีหลักว่านายจ้างจะต้อง

รับผิดเพื่อละเมิดที่ลูกจ้างได้ทำไปในทางการที่จ้าง

ตามตัวอย่างกฎหมายข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่าความรับผิดทางละเมิดเหล่านี้ มิได้บัญญัติให้ต้องรับผิดเฉพาะผู้กระทำเองเท่านั้น แต่ได้บัญญัติให้บุคคลอื่นคือนายจ้างรับผิดด้วย จึงเห็นได้ว่า นอกผู้กระทำจะต้องรับผิดในการกระทำของบุคคลอื่นด้วยในเมื่อกฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิด แม้บุคคลอื่นเป็นผู้กระทำ และนอกจากนี้แม้เกิดจากการกระทำของสัตว์ หรือความชำรุดบกพร่องของโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้าง หรือยานพาหนะอันเคลื่อนด้วยกำลัง เครื่องจักรกล ถ้ากฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดแม้จะมีใครกระทำแล้ว ความรับผิดก็เกิดขึ้นได้แม้จะมีใครกระทำเองไม่ว่าโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เราจึงได้หลักในเรื่องความรับผิดเพื่อละเมิด ดังนี้.—

1. โดยการกระทำโดยจงใจ

2. โดยการกระทำโดยประมาทเลินเล่อ

3. แม้มีใครกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่มีกฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิด

หลักเกณฑ์ตามข้อ 3 นี้ ได้เกิดขึ้นในยุคที่มนุษย์ได้คิดค้นและประดิษฐ์เครื่องจักรกลและ

เครื่องยนต์กลไกขึ้นใช้ คติว่าความรับผิดทางละเมิดจึงวิวัฒนาการมาอีกระดับหนึ่ง โดยถือว่าผู้ที่น่า

เครื่องจักรกลมาใช้เป็นการนำมาใช้ที่ซัดกับวิถีดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยปกติธรรมดา มิฉะนั้นจะเกิด

ประโยชน์มากแต่ก็ก่อให้เกิดอันตรายมากเช่นกัน ฉะนั้นเมื่อมีอันตรายเกิดขึ้น ผู้นำมาใช้จึงควรต้องรับ

ผิดโดยมิได้กระทำการที่เป็นผิด Liability without fault จึงเกิดขึ้น กฎหมายฝรั่งเศส

ปรับหลักนี้เป็นเหตุฎีกาว่าด้วยการเสี่ยงภัยที่ตนก่อขึ้น และกฎหมายอังกฤษจัดเป็นเหตุฎีกาว่าด้วยความรับผิด

ชอบโดยเคร่งครัด แนวความคิดดังกล่าวจึงเป็นที่มาของกฎหมายที่มีได้ถือการกระทำโดยจงใจหรือประ

มาทเลินเล่อเป็นพื้นฐานความรับผิด (1)

(1)

ดู คณิง ภาไชย บันทึกท้ายฎีกาที่ 1054 - 1055/2513 มทบัดพิท เล่มที่ 28

ตอน 3, (พระนคร : โรงพิมพ์ศิรินสาร, 2514), หน้า 729, 730 ประกอบ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยมีข้อนำสั่งเกินกว่า มาตรา 420 นั้น เป็นหลักทั่วไปหรือไม่ กรณีจะผิดตามมาตราอื่นในหมวดความรับผิดเพื่อละเมิดไปจนถึงมาตรา 437 นั้น จะต้องผิดตามมาตรา 420 ก่อนเสมอไปหรือไม่ แล้วจึงจะผิดตามมาตราอื่นได้ เหตุที่ค่อนข้างมา กลาวดังนี้ ก็เพราะมาตรา 420 ของเรานับญัตติไว้กว้างขวางมากจนแทบจะเรียกได้ว่าสำหรับความ รับผิดเพื่อละเมิดนี้ นำมาตรา 420 ไปปรับก่อนได้แทบทั้งสิ้น เพราะว่า "เสียหายแก่สิทธิอย่างหนึ่ง อย่างใดก็" นั้น คลุมไปถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดว่าเป็นสิทธิทั้งสิ้น นักนิติศาสตร์บางคนเข้าใจว่าการที่ จะพิจารณาความผิดตามมาตราอื่นต่อไปนั้นจะต้องพิจารณาว่า ผิดตามมาตรา 420 เสียก่อนจึงค่อย พิจารณาตามมาตราอื่นต่อไป ถ้าไม่ผิดตามมาตรา 420 เสียก่อนแล้วก็ไม่จำเป็นต้องพิจารณามาตราอื่น ต่อไปอีก ซึ่งก็น่าจะเป็นไปดังนี้ เพราะแทบจะหาตัวอย่างไม่ได้เลยที่จะต้องผิดเฉพาะมาตราอื่นใน หมวดนี้โดยไม่ผิดมาตรา 420 ควย

ความเข้าใจเช่นว่านั้นจะไม่ถูกต้อง แรกก่อนจะได้พิจารณาความไม่ถูกต้อง ถ้าเรา จะพิจารณาถึง เหตุผลของฝ่ายที่เห็นดังนั้นเสียก่อนแล้ว เราอาจจะเห็นได้ว่ามีเหตุผลสมควรที่จะให้คิด เช่นนั้น เช่นกรณีนายจ้างต้องรับผิดในผลแห่งละเมิดอันลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างนั้น ฝ่าย ที่เห็นว่าต้องพิจารณาว่าเป็นความผิดตามมาตรา 420 ก่อนหรือไม่นั้น มีเหตุผลว่า ถ้าการกระทำของ ลูกจ้างไม่เป็นละเมิดตามมาตรา 420 ก่อนแล้วข้อที่จะพิจารณาคอนว่านายจ้างจะต้องรับผิดรวมกับ ลูกจ้างตามมาตรา 425 ควยหรือไม่ก็ไม่จำเป็นต้องพิจารณาต่อไปอีก ซึ่งถ้าพิจารณาโดยผิวเผินก็ น่าจะเป็นดังนั้น แต่เมื่อใดพิจารณาโดยละเอียดต่อไปอีกจากมาตรา 433 จะเห็นได้ว่าตามมาตรา 433 เป็นเรื่องความเสียหายที่เกิดขึ้นเพราะสัตว์ เจ้าของสัตว์หรือผู้รับเลี้ยงรับรักษาไว้แทนเจ้าของ ต้องรับผิดในความเสียหายอันเกิดจากสัตว์นั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าไม่ของรับผิดตามข้อยกเว้น มาตรา 433 นี้เห็นได้ชัดว่าไม่จำเป็นต้องพิจารณาว่าเป็นผิดตามมาตรา 420 มาก่อนหรือไม่ เพราะ สัตว์ยอมทำละเมิดตามมาตรา 420 ไม่ได้ มาตรา 420 ใช้คำว่าผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่น ฯลฯ คำว่าผู้ใด คงจะมีได้หมายถึงการกระทำของสัตว์ควย และการกระทำของสัตว์ จะแปลว่าเป็นว่าเป็นการกระทำของบุคคลก็ไม่ได้ เพราะหากบุคคลยุงหรือใช้ให้สัตว์กระทำจึงจะเป็น การกระทำของบุคคล ซึ่งเรียกว่าเป็นการกระทำโดยทางอ้อม แก่ถ้ามิได้ใช้หรือยุงสัตว์ แม้สัตว์ ได้กระทำเองโดยลำพัง ก็ใช้มาตรา 433 บังคับได้ เหตุผลนี้ จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ว่าแสดงว่ามาตรา 420 มิใช่มาตราหลักที่จะต้องพิจารณาก่อนแล้วจึงจะพิจารณามาตราหลัง ๆ ต่อไป

นอกจากเหตุผลดังกล่าวนี้ ยังมีอีกเหตุผลหนึ่งที่น่าจะทำให้เห็นว่า มาตรา 420

มิใช่มาตราหลักที่จะต้องพิจารณาให้เข้าหลักเกณฑ์ก่อนแล้วจึงจะพิจารณามาตราอื่น เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ส่วนใหญ่บัญญัติคล้ายกฎหมายแพ่งเยอรมัน และถือหลักในการวาง เช่นเดียวกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ดังนั้นถ้าเราพิจารณาวามาตรา 823 วรรคแรกของเยอรมัน ซึ่งเหมือนกับมาตรา 420 ของไทย ก็ทำได้เป็นตัวบทหลักในการพิจารณาก่อนไป ทั้งนี้ เพราะจะเห็นได้จากมาตรา 826 ของเยอรมันซึ่งบัญญัติต่อมาว่า "ผู้ใดจงใจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นด้วยการกระทำที่ขัดต่อศีลธรรมอันดี ของโซคาสินใหม่ทดแทนเพื่อการนั้น" ตามกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 826 มีความหมายกว้างกว่ามาตรา 823 มาก ดังนั้นกรณีที่ไม่ผิดตามมาตรา 823 แล้วก็ยังผิดตามมาตรา 826 ได้ เพราะมาตรา 826 ได้บัญญัติไว้อย่างกว้างขวางเพื่อเก็บรวบรวม ความรับผิดซึ่งแม้จะไม่ผิดมาตราอื่นแล้วก็ตามมาตรานี้ได้ มาตรา 420 ของไทยบัญญัติไว้เริ่มแรก เช่นเดียวกับมาตรา 823 ของเยอรมัน คงไม่มีเจตนาให้กว้างเกินกว่ามาตรา 823 ของเยอรมัน แต่อย่างไรก็ดีหากผู้ร่างจะมีเหตุผลในการร่างต้องการที่จะให้เป็นบทหลักเพื่อพิจารณาก่อนมาตราอื่น ต่อมาแล้ว กรณีในมาตรา 433 คงกล่าวมาแล้วนั้นคงแสดงโดยนัยว่า ผู้ร่างได้บกพร่องและคิดไม่ถึง ซึ่งพิจารณาแล้วน่าจะไม่เป็นเช่นนั้น จึงทำให้เห็นได้ว่ามาตรา 420 มิใช่เป็นบทหลักแต่เป็นเพียงมาตรา หนึ่งที่ใช้บังคับเช่นเดียวกับมาตราอื่น ๆ แต่มีขอบเขตกว้างกว่าเท่านั้น

ก่อนที่จะมานเรื่องนีไป ข้าพเจ้าเห็นว่าเราควรจะได้พิจารณาดังกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นเสีย ทีเดียวเพราะเป็นบทกฎหมายต่างประเทศที่กรมร่างกฎหมายได้อ้างเป็นหลักในการร่างมาตรา 420 ของไทยด้วย มาตรา 420 ของไทยได้อ้างมาตรา 709 ของประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 709 ของญี่ปุ่นใช้ถ้อยคำสั้นกว่ามาตรา 420 ของไทยมาก แต่เมื่อแปลความแล้วมิได้มีความหมาย แคบไปกว่าของไทยเลย ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มาตรา 709 ของญี่ปุ่นบัญญัติไว้ดังนี้ "ผู้ใดจงใจหรือ ประมาทเดินเล็ดละเมิดสิทธิของผู้อื่น จำต้องโซคาสินใหม่ทดแทนเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการ ละเมิดนั้น" มาตรา 709 ของญี่ปุ่นนี้พิจารณาแล้วน่าจะจะเป็นบทหลักยิ่งกว่ามาตรา 420 ของไทย ซึ่งกล่าวถึงความเสียหายอย่างอื่น ๆ มาก่อนแล้วจึงใช้คำว่า "หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดก็" ความเสียหายอย่างอื่น ๆ ที่กล่าวมา จึงทำให้ดูไปว่า น่าจะมีสิทธิ เพราะถ้าเป็นสิทธิแล้วทำไม จึงไม่ใช้คำว่า สิทธิเพียงคำเดียวให้คลุมถึงด้วย ซึ่งเรื่องนี้คงไม่ใช่ว่าผู้ร่างเห็นว่าความเสียหาย อย่างอื่น ๆ ที่กล่าวไว้ก่อนไม่ใช่อธิปไตยเป็นแน่ แต่ที่กล่าวไว้ดังนั้น ข้าพเจ้าคิดว่าคงจะเนื่องมาจาก

เพราะเราไปลอกตัวบทของ เยอรมันดังกล่าวมาแล้วมากกว่า จึงได้ปรากฏออกมาเช่นนี้ การที่กฎหมายไทยบัญญัติออกมาดังนี้ จึงอาจทำให้เห็นไปได้ว่า คำว่าสิทธิตามมาตรา 420 ของไทย แคบกว่าคำว่า สิทธิตามมาตรา 709 ของญี่ปุ่น ซึ่งก็คงมิใช่เป็นเช่นนั้นอีกเช่นกัน เมื่อมาตรา 709 ของญี่ปุ่นซึ่งน่าจะเป็นบทหลักยิ่งเสียกว่ามาตรา 420 ของไทย แต่ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นเอง ยังได้บัญญัติเรื่องสัปดาห์ความเสียหายให้ผู้ครอบครองต้องรับผิดชอบอีก ในมาตรา 718 แล้วยอมทำให้เห็นว่า ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นก็มีได้บัญญัติมาตรา 709 เป็นบทหลักให้พิจารณาถอนมาตราอื่นเสียก่อน ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 420 ซึ่งบัญญัติคล้ายมาตรา 709 ของญี่ปุ่น จึงน่าจะมีใช้บทหลักที่จะถอนพิจารณาถอนมาตราอื่นดัง เหตุผลที่กล่าวมาแล้ว เช่นเดียวกัน

เกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องนี้ ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 38/2496 ทักสินไว้ว่า "มาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นแม่บทของเรื่องละเมิด แต่ยังมีบทอื่น ๆ อีกหลายบทในลักษณะ 5 เป็นบทเพิ่มเติม" ตามคำวินิจฉัยของศาลฎีกาฉบับนี้ ยังอธิบายหลักเกณฑ์ไม่ชัดเจนนัก แต่ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ น่าจะหมายความว่า การกระทำใดจะเป็นละเมิดหรือไม่นั้น มาตรา 420 เป็นบทหลักที่จะใช้รับก่อนมาตราอื่น เมื่อไม่คงควมมาตรา 420 แล้ว จึงค่อยพิจารณาตามมาตราอื่นต่อ ๆ มา ซึ่งเป็นบทบัญญัติเพิ่มเติม

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย